

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДІАДИЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

У статті акцентується увага на готовність і здатність педагога обґрунтовувати, аргументувати свої позиції, доводити правомірність тієї чи іншої точки зору, проявляти толерантність, знаходити оптимальні підходи до даного конкретного студента.

Ключові слова: *здібність педагога, аргументувати свої позиції, точка зору, толерантність, студент.*

Постановка проблеми. Сьогодні на соціокультурному просторі України відбуваються кардинальні зміни, котрі висувають низку важливих проблем, включаючи й психолого-педагогічні. У числі останніх – проблема оптимізації міжособистісних відносин і навчальних взаємодій у системі „учитель – учень”.

Нова суспільно-політична й економічна ситуація в країні, нові аксіологічні пріоритети формують нову ментальність у значної частини українського суспільства, насамперед його молоді. Виразно відчувається дефіцит сучасних, теоретико-методичних обґрунтованих підходів до навчальної роботи з учнями різних ступенів і рівнів обдарованості. Не враховуються в широкій, масовій практиці викладання реальні зміни, що відбуваються сьогодні в мотиваційно-потребнісній сфері сучасної молоді, її ментальних основах, її аксіологічних пріоритетах і установках.

Узагальнюючи сказане, можна стверджувати, що все більш виразно й рельєфно вимальовується сьогодні протиріччя між життєвими й навчально-освітніми реаліями, з одного боку, і, з іншого боку, – теоретико-методичним обґрунтуванням нових, актуальних підходів і педагогічних диспозицій у роботі з учнями. Особливо гостро в розглянутому ракурсі є оптимізація міжособистісних, діадичних (діадичні – від лат. „días”, двоє, вдвох) відносин і взаємодій у системі „учитель – учень”. Тим часом, ці відносини у сфері навчання філологічним професіям, де робота проводиться, як правило, на основі діадичних, „парних” контактів у рамках індивідуальних занять і де особистість безпосередньо, прямо взаємодіє з особистістю, винятково важливі. Тільки оптимально налагоджені міжособистісні інтерактивні відносини й взаємодії в зазначеній сфері дозволяють забезпечити продуктивне поєднання всіх сторін навчально-виховної діяльності – дидактичної, професійно-орієнтованої, предметно-практичної й інформаційно-комунікативної (у широкому тлумаченні цього терміна).

Аналіз наукової розробленості та публікацій з проблеми дослідження показав, що взаємини суб'єктів навчально-освітнього процесу розглядалися донині в основному в руслі парадигми, що домінувала в попередні десятиліття, авторитарної, командно-адміністративної педагогіки. Це мало під собою, як відомо, цілком об'єктивні підстави, детермінувалось умовами місця й часу, а тому не вимагає додаткових роз'яснень і коментарів. Причому здебільшого акцент робився на аналіз взаємин учителів із класом, із групою, з колективом учнів; акцентувався, іншими словами, соціально-педагогічний аспект проблеми. Що ж стосується діадичних, професійно-орієнтованих контактів у ході навчання, то їм приділялася значно менша увага.

При аналізі наукової розробленості проблеми варто брати до уваги й ту обставину, що при звертанні до питань міжособистісної, „парної” взаємодії (у тих рідкісних випадках, коли це мало місце в науково-педагогічних дослідженнях) не враховувалися, як правило, специфіка й типологічні особливості того або іншого виду навчальної діяльності

Тим часом, останні відіграють, як відомо викладачам-практикам, досить істотну роль. Цілком виразно, приміром, вони дають про себе знати в ході занять художньо-творчою діяльністю, сама природа й творчий характер якої пропонують особливі, нестандартні форми й методи спілкування вчителя й учня. Показово, що сама термінологія, пов'язана із

зазначеною проблематикою, включаючи її ключове, базове поняття „педагогічне спілкування”, стала вводиться в науково-педагогічний побут орієнтовно із середини 70-х рр. (О. Леонтьєв, В. Кан-Калик та ін.). Надалі, однак, проблема педагогічного спілкування в різних її іпостасях стала привертати увагу все більшої кількості дослідників (Г. Нагорна, Г. Сагач, В. Семиченко та ін.). Принципово важливе значення мало запропоноване Б. Ломовим трактування спілкування як суб’єкт-суб’єктної взаємодії; істотну роль зіграли роботи В. Мясищева, які виявили в педагогічному спілкуванні його пізнавальний і поведінковий компоненти. Надалі з’явилася велика кількість праць, в яких аналізувалися різноманітні явища соціальної перцепції, що виникають у спілкуванні й міжособистісній комунікації (Г. Андреева, С. Дашкова та ін.); досліджувався вплив міжособистісного спілкування й взаємодії на психіку людини, її характер, світоглядні підвалини, емоційно потрібнісну сферу (В. Барабаншиков, В. Кольцова та ін.).

У загальний потік досліджень проблеми; про яку мова йде, органічно вписали в останні роки роботи, проведені Л. Суховою, Б. Критським та іншими педагогами, якими зачіпалися питання, пов’язані так чи інакше з підвищенням ефективності навчання, зі створенням оптимального емоційного тла й професійного взаєморозуміння на навчальних заняттях. У руслі цих робіт вивчалися фактори, що сприяють конструктивній взаємодії вчителя й учня в ході вирішення різноманітних художньо-творчих завдань, - або, навпаки, що перешкоджають такій взаємодії, що утрудняють її.

У той же час, підкреслюючи значимість внеску фахівців у розглянуту проблематику, не можна не відзначити, що ряд її важливих аспектів дотепер фактично не зачіпався – і насамперед той, котрий стосується безпосередньої взаємодії головних „діючих осіб” сучасного (підкреслимо цей момент) навчально-освітнього й виховного процесу, – взаємодії, що детермінує певну обумовленість і зв’язок різних навчальних операцій, що виступає у вигляді інтегруючого фактора та сприяє утворенню різноманітних психолого-педагогічних структур. Про це з достатньою визначеністю свідчить думка В. Ляудіса та інших фахівців, схильних до неї, що „процес засвоєння знань учнями з’являється все ще в системі взаємодії суб’єкта з об’єктом і не розкривається як процес міжособистісної взаємодії. Тим самим, вивчення пізнавального розвитку відривається від вивчення розвитку учня як особистості й зберігається штучний розрив між процесами засвоєння й виховання [1].

З огляду на зазначене вище можна констатувати, що й на сьогодні не висвітлений ще весь складний багатогранний спектр міжособистісних взаємин і взаємодій між учителями і сучасною учнівською молоддю. Не виявлені вікові, характерологічні й інші аспекти цих взаємин, не проаналізовані властиві їм внутрішні протиріччя. Не розкрита сутність такого психологічно складного феномена як міжособистісна й професійна сумісність викладача і студента, що відіграє принципово важливу роль у всіх видах навчальної діяльності. Не визначені завдання й функції педагога-фасилітатора (консультанта, порадирика) у ході занять художньо-творчою практикою; не уточнені педагогічні диспозиції цієї досить специфічної й не традиційної для вітчизняної освіти роллю викладача. Є підстави стверджувати, що не дана поки що переконлива дефініція таких категорій як „суб’єкт-об’єкт-суб’єктна” взаємодія у процесі занять; бракує чіткості в розведенні на теоретичному рівні таких понять як взаєморозуміння – взаємозалежність – взаємодія, що аж ніяк не є синонімічними, як доводить повсякденна практика у вищих навчальних закладах. У більшості педагогічних досліджень контакти між суб’єктами навчально-освітнього процесу розглядаються переважно на рівні „викладач – студентський колектив”. Ця форма не виходить фактично за рамки емпірики, не піднімається на рівень глибоких і ємних теоретичних узагальнень [3].

Мета статті полягає в розкритті педагогічних умов оптимізації міжособистісних відносин інтерактивної взаємодії в системі „викладач-студент” на заняттях у процесі підготовки майбутніх учителів у контексті діадичної форми навчання студентів.

Виклад основного матеріалу. Нова суспільно-політична й соціокультурна ситуація, що склалася в Україні на початку ХХІ століття, впливає, як показує досвід і спеціальні

дослідження, на внутрішній світ сучасної молоді, впливає, одночасно, на весь комплекс взаємин між викладачем і студентом

Феноменологія сучасного юнака (юнки) ще недостатньо вивчена психолого-педагогічною наукою. Однак, є достатні підстави стверджувати, що сьогodнішня молода людина менш податлива на авторитарні педагогічні впливи, менш схильна до пасивного й бездоказового прийняття установок, директив і т.д. „зверху”. У порівнянні з попередніми генераціями студентської молоді, нинішнє покоління більш незалежне у своїх поглядах, позиціях, відносинах. .

Все це жадає від педагога зміни традиційних поведінкових парадигм, не тільки підштовхуючи до гуманізації й демократизації процесу навчання (що відзначається звичайно в педагогічних дослідженнях), але й пропонуючи використання в ході занять більше великої й психологічно багатой гами міжособистісних взаємозв'язків. Потрібно, зокрема, готовність і здатність педагога обґрунтовувати, аргументувати свої позиції, доводити правомірність тої чи іншої точки зору, проявляти толерантність, знаходити оптимальні підходи до даного конкретного студента.

З огляду на зазначене вище накладається певний відбиток на характер взаємодій викладача і студента, найчастіше жадаючи від першого з них істотного коректування звичної манери поведінки в ході занять, більшої гнучкості й розмаїтості в доборі форм і способів навчання, припускаючи більш складне психологічне нюансування самого процесу спілкування.

Структура міжособистісних діадичних відносин складна й різноманітна, вбираючи в себе різні підструктури, блоки й компоненти. Примітно, що загальнолюдські якості й властивості знаходять при цьому власне професійні функції: провести чітку межу між першими й другими в цілісному навчально-виховному процесі часом досить важко. Педагогові необхідно усвідомлювати, що його персонально-особистісні, людські „параметри” мають пряме відношення до професійної діяльності, створюючи більш-менш сприятливу основу для її проведення. Корекція персонально-особистісних, характерологічних якостей і властивостей: робота над собою, над стилістикою своїх взаємин з оточуючими; робота з метою зробити цю стилістику більш відточеною й тонко диференційованою – принципово важлива вимога професії педагога, який відповідає за якість занять.

Індивідуальні й групові форми навчання мають свої специфічні особливості. Цілоком можливо успішно проявляти себе в одному виді педагогічної діяльності (наприклад, при фронтальному спілкуванні з учнями) і менш ефективно діяти в іншому (наприклад, у ході індивідуальних занять).

Сьогodні необхідна психологізація міжособистісних взаємин, що пред'являє підвищені вимоги до викладача в рамках „суб'єкт-об'єкт-суб'єктної” взаємодії. Взаємодіючи з викладачем, студент є „водночас і суб'єктом (повноправною особистістю), і об'єктом, на який спрямовано педагогічний вплив [2, с. 313].

Взаємодія викладача і студента в умовах індивідуальної форми занять припускає персонально-орієнтований вид педагогічної діяльності. Оскільки кожен студент насамперед володіє певним природним даруванням і становить неповторну індивідуальність, суб'єкт-суб'єктні взаємодії в межах діадичного спілкування практично виключають будь-які педагогічні диспозиції, тобто схильність викладача до апоріє певних видів навчальної діяльності.

Взаємодія як спільний процес викладання й навчання актуалізує фактор міжособистісної сумісності викладача і студента. У різних навчально-педагогічних ситуаціях фактор міжособистісної сумісності викладача і студента може виступати або у своїх позитивних значеннях, сприяючи підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, або, навпаки, здобувати негативне значення. Звідси – більший або менший ступінь задоволеності ходом навчання в кожного із суб'єктів цього процесу.

До студентів підвищеної природної обдарованості потрібний не просто „індивідуальний підхід”: необхідна у цих випадках гнучка, мінлива в міру потреби стратегія

міжособистісних зв'язків, потрібна особлива сензитивність (підвищена чутливість) у спілкуванні. Оскільки талановиті люди в силу їх природних психофізіологічних особливостей нерідко примхливі, непостійні у своїх настроях і емоційних станах, оскільки вони часом важкі в спілкуванні, безкомпромісні, схильні до негативних реакцій невротичної властивості й т.д., остільки педагог, працюючи з високообдарованим студентом, змушений проявляти максимальну чуйність і делікатність у спілкуванні, використовуючи гранично різноманітну й контрастну за своїм складом палітру міжособистісних відносин. Основна проблема полягає в тому, щоб: а) не сковуючи творчої ініціативи студента, проявів художньої інтуїції, антиципації, різних евристичних процесів, що відзначають талант у музичній діяльності; б) не створюючи серйозних і стійких конфліктних ситуацій у ході занять; в) гнучко чергуючи заохочення із критикою, варіюючи зразки педагогічної поведінки, – вирішувати одночасно й паралельно навчально-виховні завдання, підтримувати авторитет викладача, вводити обдарованого студента в русло професіоналізму, прищеплювати йому вміння раціонально організувати свою працю.

Висновки. 1. Проблема оптимізації міжособистісних відносин і взаємодій викладача сьогодні в епіцентрі уваги української науки і практики.

2. Розгляд основних структурних компонентів, релевантних природі й характеру музичних занять, показує, що пріоритетне місце серед них (якщо мати на увазі конкретно процеси міжособистісної комунікації й спілкування) – повинне належати таким компонентам як: а) інтерактивність; б) зміна функціонально-рольових взаємодій викладача і студента, протиставлювана одномірному й обмеженому у своєму потенціалі авторитарно-настановному стилю викладання; в) принцип діалогізації навчального процесу, актуальність якого обумовлена особливими обставинами, властивим заняттям з майбутніми філологами. На комплекс взаємин впливає також позиція, що займає педагог у зв'язку з когнітивно-пошуковими діями студента.

3. Оптимізація міжособистісних (діадичних) відносин і взаємодій у системі „викладач-студент” повинна постійно перебувати в полі зору першого з них. Ці відносини й взаємодії варто трактувати: а) як стан, характерний на даний момент; б) як процес, що вимагає постійної корекції й „виправлення” з метою попередження можливих ускладнень і труднощів; в) як об'єкт регулярних прогностичних дій педагога.

Література

1. Ляудис В. Я. Структура продуктивного педагогического взаимодействия учителя и учащихся / В. Я. Ляудис. – М. : Просвещение, 1980. – 137 с.
2. Семиченко В. А. Психология педагогической деятельности : навч. посіб. / В. А. Семиченко. – К. : Вища шк., 2004 – 335 с.
3. Хазанов П. А. Оптимизация межличностных отношений и взаимодействий в системе «учитель-ученик» (на материале индивидуальных занятий художественно-творческой деятельностью). П. А. Хазанов. – М. : МГПУ, 2006. – 281 с.

Надійшла до редколегії 19.10.2010

Добровольская Л. А. Теоретико-методические аспекты диадичной формы обучения студентов.

В статье акцентируется внимание на готовность и способность педагога обосновываться, аргументировать свои позиции, доказывать правомерность той или другой точки зрения, проявлять толерантность, находит оптимальные подходы к данному конкретному студенту.

Ключевые слова: *способность педагога, аргументировать свои позиции, точка зрения, толерантность, студент.*

Dobrovolska L. A. Theoretico-methodical aspect to the диадичной form of teaching

of students.

In this article focuses on the willingness *and ability of a teacher to ground and argue his positions, to prove legitimacy of one or another point of view, to show tolerance, to find optimum approaches to a given concrete student is accented.*

Key words: *ability of a teacher, argue his positions, point of view, tolerance, student.*